

М. Василенко

Принцип "дзеркала" як заповідь професійного журналіста

Тринадцять заповідей репортера, що їх автор цієї статті започаткував у викладацькій діяльності в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, певно принесли досить вагомі результати, коли впродовж кількох років студенти і випускники свідчать про надзвичайну ефективність правил заповідей у процесі творчої роботи.

Нагадаємо, що тринадцять заповідей репортера побудовані в результаті прискіпливого творчого аналізу професійного доробку визначних світових журналістів і літераторів: Хемінгуея, Гілярівського, Симонова, Кольцова та багатьох інших. Внесені певні корективи з врахуванням саме слов'янського менталітету, стислі поради журналістам, викладені у формі заповідей, були надруковані в міжнародному підручнику.

Однак слід урахувати кілька факторів, що не підлягають сумніву. А саме: стратегія Інституту, зусилля викладачів і наукового персоналу спрямовані на підготовку саме репортерів у загальнодемократичному розумінні цього слова: репортерів, які поєднують кращі риси журналістики слов'янської і західноєвропейської з елементами американізованої журналістики, – тож повторення заповідей репортера якомога частіше в теоретичних виданнях Інституту іде на загальну справу. Другий фактор – вульгарно-примітивний: кожне видання настільки мізерне за тиражем, що до студентів наукові розвідки викладачів Інституту потрапляють хіба що випадково. Тому автор статті наводить тринадцять заповідей репортера ще раз, аби окрему ("принцип дзеркала") проаналізувати за діалектичним принципом, виділивши часткове із загального.

Отож, власне заповіді, які автор наводить під час лекцій, а потім відпрацьовує на практичних заняттях, пояснюючи кожну стосовно до реальних ситуацій.

1. Перший крок – за тобою. Другий – за редактором. Пам'ятай, що редакторів багато.

Лектор наочно демонструє студентам, як слід нав'язувати свій матеріал, тему, рубрику – редак-

торові видання. "Коли редактор дає вам тему, у вас вибору вже не залишається".

...Якщо виникають творчі суперечки, розбіжність політичних чи якихось інших поглядів – існує можливість вибору між виданням (редактурами).

2. Отримавши завдання – усвідом, зрозумій його правильно. Далі керуйся принципом класика англійської літератури Джозефа Конрада: "Роби або помри!"

Лектор розказує студентам про необхідність адекватного тлумачення поставленого керівництвом завдання. Усвідомити поставлену мету – значить наполовину зробити матеріал: фактор повного взаєморозуміння у ланці редактор-репортер чи не найголовніший.

Романтична історія Джозефа Конрада (псевдонім польського письменника Конрада Валевського), який вивчив у дев'ятнадцять років англійську мову, а в двадцять сім став класиком британської літератури – стає наочним прикладом для честолюбних студентів, як досягти успіху в житті та творчості.

3. Принцип "Дзеркала".

Перед виходом на завдання, обов'язково звірся із своїм відображенням у дзеркалі: чи у повній мірі твій зовнішній вигляд і вираз обличчя висловлює довіру? Часу на умовляння респондента у тебе не буде, ти – репортер.

У цій заповіді лектор починає з цитування повісті Гоголя "Мертвые души" в тій частині, де Чічіков, збираючись бути представленим місцевому дворянству, ледве не годину провів біля дзеркала підбираючи відповідний вираз обличчя і стиль вітання (для начальства, дам, поміщиків і т. ін.). Лектор нагадує, що на відміну від аналітика, репортеру відводяться лічені хвилини, аби переконати респондента дати необхідну інформацію. Часу для лестощів, обхідних шляхів, довготривалих розвідок немає, інформація застаріє.

4. Диктофон, перекидний (для записів під час до-

роги, пішохідної прогулянки, в екстремальній ситуації) блокнот, дві ручки.

Четверте правило коментарів не потребує, хіба що лектор на іспиті вимагає у майбутніх журналістів наочно продемонструвати весь інструментарій справжнього репортера.

5. *Будь настирним, але не нахабним!*

Окремі жаргонізми – суть специфіка нашої професії. Лектор на конкретних прикладах показує саме вміння бути настирним, для дівчат – елегантно наполегливою. Категорично застерігає від нахабства, оскільки дія народжує протидію і нахабі інформації просто не дадуть.

6. *"Деталь це – талант" (Тургенєв). "Подробиця це – Бог" (Вольтер). "Диявол у подробиці" (Італійська комедія масок).*

Лектор підкреслює, що суть всіх цих афоризмів і крилатих висловів однозначна. Хто не тільки зрозумів, але і зумів втілити їх у життя – стає не тільки журналістом, а й літератором.

7. *Зумій миттю завоювати симпатію співрозмовника. Твоя зброя: доброзичливість, комплімент, елегантні лестощі.*

Йдеться про індивідуальний підхід до кожного респондента. Особливо велике значення надається першому компліменту при знайомстві з респондентом, вмінню підтримувати доброзичливу бесіду. Дуже велика кількість практичних занять з курсу "Репортерська праця" відводиться саме відпрацюванню цієї заповіді у ділових іграх, моделюванню стандартних чи нестандартних ситуацій.

8. *Не метушись. "Поспішай повільно" (лат.).*

Афористичність всіх заповідей передбачає засвоєння теорії у вигляді яскравих історій-образів, що інформаційним відбитком лишаються в пам'яті слухача. Тож лектор розкаже походження латинської приказки "Поспішай повільно" – згадавши історію Пунічних війн, римського полководця Кунктатора ("повільного" – лат.) і його перемогу над Ганнібалом. "Отже, Кунктатор переміг Ганнібала своєю повільною поспішністю, – робить висновок лектор. – Чому б вам не перемотати опір матеріалу і невдячних обставин саме завдяки цій розважливій тактиці?!"

9. *"Він бреше, як свідок" (з юрид. практики). Намагайся перевірити всі, без винятку, факти.*

На лекції знову-таки на конкретних прикладах

викладач пояснює потенційним репортерам, чому пересічна людина губиться в екстремальній ситуації; залучення якомога більше джерел необхідно для точного аналізу події, що трапилася.

10. Остання твоя дія – по-новому, в присутності респондента ще раз перевірити всі, без винятку, факти.

Не соромся запропонувати самому герою записати в твій блокнот необхідні прізвиська, імена, назви, особливо, коли йдеться про назви іншою мовою.

11. *Репортаж-пісня. Останню не можна переврвати. Репортаж пишеться або одразу, поки не згасли асоціації, не потьмянили спогади, або ніколи".*

Цьому теоретичному посиланню передують ґрунтовний ілюстративний ряд, звернення до індивідуальної творчості студентів ("Чи писали ви бодай раз у житті вірш? Коли писали, то маєте знати, що вірш вирішується на хвили емоційного піднесення. Так само – і репортаж").

12. *Читач запам'ятовує першу і останню фрази.*

13. *А тепер – молись, щоб твій матеріал побачив світ і чекай нового завдання. Ти – репортер.*

Принцип "дзеркала" полягає в особливому психофізіологічному настрої репортера, інтерв'юєра перед завданням.

Насамперед, принцип "дзеркала" починається з того, що журналіст має звіритися зі своїм зображенням в дзеркалі, щоби оцінити деталі одягу, жіночих прикрас (для прекрасної статі), гармонійного поєднання краватки і кольору костюма (для чоловіків) і т. ін.

Але ці банальні подробиці далеко не для всіх журналістів, бо вони перші, що впадають в око, незаангажованим глядачам (учасники ток-шоу, слухачі курсів, де викладаються основи журналістики, часто-густо в приватних розмовах свідчать, що журналісти "погано зодягнуті"). На жаль, крім того, що це реальні слова, вони відповідають істині.

Провінційність країни третього світу повністю позначається і на вбогому вигляді вітчизняних "акул пера", які не можуть зрозуміти, що імідж окремого журналіста впливає на ставлення до професії взагалі.

Тим часом, сучасні бізнесмени і власні відносно фешенебельні (зовнішньо, принаймні) політи-

ки, – з недовірою ставляться до представників ЗМІ, чие вбрання, дешеві годинники і прикраси не відповідають усталеним у певних соціальних прошарках нормам.

Під час практичних занять студентам Інституту журналістики варто розповісти про основи візуального іміджмейкерства, розказати про вартість візажу під час фотографування моделей або естрадних виконавців. Не слід, звісно, перебільшувати – приділяючи надмірну увагу одягу, але навіть такий побутовий момент, як дорогий органайзер, демонстративно викладений журналістом на стіл під час важливого інтерв'ю, – може зіграти свою роль у зборі фактажу.

Однак принцип "дзеркала" не обмежується простою підбіркою краватки і ретельно випраєваною сорочкою – все це було б досить прямолінійно і однозначно, хоча і необхідно.

Принцип "дзеркала" передбачає ретельне моральне єднання із своїм внутрішнім "єго": чи готовий я саме до цієї операції, саме до цього матеріалу, до зустрічі з саме цією людиною?

І коли професійний репортер починає, споглядаючи себе у внутрішньому "дзеркалі", відчувати непевність, то слід одразу перебудуватися, ча-

сом – мімікрувати.

Як відомо, представники різних соціальних верств адекватно реагують на стереотипи, що закладені в їх пам'яті. Політики підсвідомо приймають журналіста за свого, коли той оперує понятійним апаратом і відповідними жаргонізмами, аж до прізвисьок надто одіозних фігур. Тоді професійний репортер, вживши кілька знайомих вітчизняному політикові фраз, термінів – має шанси отримати більші повну інформацію. Журналіст, який працює в жанрі кримінального розслідування прекрасно знає, що оперативні працівники спілкуються між собою на відповідному сленгові, що його слід хоча б розуміти. Вчителі, медики – всі розмовляють "власною мовою", вже не кажучи про "новояз" молоді, яка, проте, (за статистикою) газет не читає.

Тому принцип "дзеркала" в широкому розумінні цього слова передбачає внутрішнє лицедійство, своєрідну психологічну перебудову професійного репортера для зустрічі з тим чи іншим респондентом.

Таким чином, принцип "дзеркала" є органічним складником правил, що сформульовані в "Тринадцяти заповідях репортера".